ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100։ Վեցամսեայ գին Ղուռուշ 52 1/2։ Եռամսեայ գին 26 3/4։
Հինգ ստորագրուող գտնողին մէկ օրինակ իրեն ձրի պիտի տրուի։
Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

Պօշխանէն դուրս գացած Լրագիրներուն փօսթային ծախքը առնողին վրայ է։
Իր շահին համար չուր մը հրատարակել ուզողը պիտի վճարէ տողին 40 փարայ։
Նորատիպ գրոց ծանուցումը ձրի է։ Դուրսէն եկած նամակներուն փօսթային ծախքը խրկողը պիտի վճարէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 3 ՅՈՒՆՎԱՐ

Ժամանակներնուս մէկ բանէն անցնի նէ, ալ մէկ մըն ալ ետ չի կրնար դառնալ, գնաց յաւիտենականութեանը խառնուեցաւ. ուստի օրը պարապ չանցունող մարդը, արեւը մարը մտնալուն պէս ինքն ալ պարզերես իր տունը կը մտնայ, նոյն օրուան գործած թէ հոգեւորապէս և թէ մարմնաւորապէս բարի գործքերը մտքին կամ աչքին առջեւը բերելով իսկոյն հոգնութիւնը կ'առնէ՝ ուրախ սրտիւ փառք կուտայ Նախախնամութեանը։ Ասոր հակառակ օրին յարգը չի ճանչցող, պարապ անցունողը՝ աշխատութենէ դարձող մարդոցը երեսը նայելու ամըչնալուն, իրիկուն եղածին պէս տխրութիւն մը կը կոխէ վրան, անոնց հետ խօսելու նիւթ մըն ալ չունի, ծխամորճը բերանը սենեակին մէկ կողմը կըկըռած՝ քիչ մը հոգիի պէս լուռ կենալէն ետեւ, կամ կը քաշուի պառկելու կ'երթայ կամ դուրս կ'ելլայ իրեն նմանները գտնելու մինչեւ լոյս դարձեալ պարապ ժամանակ անցունելու անոնց հետ։

Օրերնին սանկ դատարկ անցունող մարդիկ, արդեօք չե՞ն մի զղջար բնաւ, չե՞ն մի ցաւիր։ Անհնար է, բայց ծուլութեան զզուելի ախտը այնչափ իրենց վրայ տիրեր է որ, ձեռքերնին տակաւին գործի չի զարկած, ծուլութեան իշխանութենէն հրաման խնդրելու պէս՝ մէկ մը անոր աչքին մէջը կը նային, իսկոյն կը տեսնին կը մտան, վան ալ հոն սեւ գիրերով գրուած կը տեսնան իրենց համար այս պատիժները թէ որ աշխատին նէ, որոնք են, թեթեւ հովով մը ծովին երեսը նաւերնին կործանել, պզտիկ կորուստով մը բանելիք առեւտուրնին խանգարել, կարճ գրական աշխատութեամբ մը անձերնին մահացունել, գործելիք բարիքներուն փոխարէն թշնամութիւններ յարուցանել վրանին։ Վերջապէս ծուլութեան գերի դարձած են ժամանակնին պարապ անցունող մարդիկ, անոր ժանկռտ շղթաներուն կապուեր մնացեր են։ Յիրաւի կան անանկ մարդիկ ալ որ՝ ամբողջ տարիներ դատարկ անցուցեր ու օր մը չեն զղջացեր և մնացած մէկ քանի տարիներնին ալ անանկ դատարկ անցունելու միտք ունին։ Այս կեանքն ալ խիստ հաճելի երեւնալով իրենց՝ ով որ անոնց խրատ կուտայ որ պարապ ժամանակ անցունելը մարդու չի վայլեր, գոնէ մրջիւններուն նայէն — նախանձին ու գործեն, աւելի աւելի ինչ զուարճալի զբաղմունք կ'ըլլայ ըսելով՝ Թուղթը, Թաւլըն, փամփան, որսի հրացանը, կարթը կը ցուցունեն, ափսո՜ս որ սանկ զուարճութիւններէ դուք զուրկ մնացեր էք ըսելով իրենց խրատտու անկեղծ բարեկամներնուն վրան ալ կը խնդան։

Գուցէ մէկը ելլայ ու ըսէ ինծի, — Ես բաւական հանգիստ կեանք վարելու չափ հարստութիւն ունիմ և այն հարստութիւնը զաւկներուս ալ կ'օգտէ թէ որ չի մսխեն, ինչո՞ւ պիտի աշխատիմ գրաստի պէս։ — Այս ծոյլ հարուստը իրաւունք կընար ունենալ այս խօսքը ինծի ըսելու թէ որ ես աշխատութիւն ըսելով միմիայն փարայ վաստըկիլ հասկըցունել ուզէի նէ։ Հարուստ ես. շատ աղէկ. աշխատէ, գոնէ զաւկներդ աղէկ կրթելու որ հարստութիւնդ չի մսխեն, չաղքատանան։ Աս ինչո՞վ կ'ըլլայ, միմիայն զանոնք դաստիարակի, վարժապետի յանձնելով չըլլար, այլ պէտք է որ դուն անձամբ զաւկներուդ վրայ արթուն կենալով պինդ մանր պակասութիւններնին նշմարես ու ուղղես, ջանաս որ նոյն պակասութիւնները կամ ուրիշ պակասութիւններ ալ քու վրադ չի գտնուին։ Ի՞նչ օգուտ կ'ընէ տղայ կարդա ըսելդ, երբոր դուն բնաւ գիրք չես առներ ձեռքդ, ի՞նչ օգուտ կ'ընէ զաւկիդ թուղթ մի խաղար ըսելդ, երբոր դուն թուղթէն գլուխ վերցուցած չունիս և կարծեմ շատ անգամ ալ գիշերուան կարդալու ժամանակը քեզի կը ծառայէ թուղթիդ ներքեւը. վերջապէս ի՞նչ օգուտ կ'ընէ զաւկիդ պատուիրել որ իւր հոգեւոր պարտաւորութիւնները կատարէ, երբոր քու ամիսն անգամ մըն ալ եկեղեցի երթալդ չի տեսնար։ Զաւկին հայելին աւելի ծնողքն է քան թէ դաստիարակը. զաւակը բնականաբար ծնողքը աւելի սիրելուն՝ հարկաւ անկէ տեսածներուն, թէ աղէկ թէ գէշ, աւելի սէր կուտայ։ Հարուստ ես, շատ աղէկ. աշխատէ գոնէ ազգիդ օգտին համար, թէ որ ուսումնական ես գրաւորական գործքերով, չէ նէ դպրոցներուն յառաջդիմութեը ջանք ընելով, վասն զի ատոր ուսումնական չեղողն ալ կրնայ աշխատիլ. ան ծոյլերուն կամ ուսումնատեաց մարդոց մէկ ծաղրելի պատճառանքն է որ կ'ըսեն. կարդալ գրել չգիտեմ որ դպրատունի գործի խառնուիմ. քեզի ո՞վ կ'ըսէ որ կարդալ գրել չգիտես նէ դպրատան ուսմունքներուն վերաբերեալ բաներուն խառնուէ, այդ յիմարութիւն է. իսկ ուսմունքէ դուրս եղած բաներուն բոլորին ալ խելքդ կը հասնի, անոնց վրայով աշխատէ. այն է դպրոցին եկամուտ ճարել, ծախքը չափաւորել ուսմանց յառաջդիմութիւնը չարգիլելով, մաքրութեանը հոգ տանել և այլն։ Հարուստ ես, վաստըկելու կարօտ չե՞ս, շատ աղէկ. գտնուած տեղիդ աղքատները մշտնջենաւորապէս խնամելու հաստատ միջոցները խորհէ, գտիր ու գործադրէ և այլ ուրիշ ասոնց նման բարեպաշտական ազգասիրական պարտաւորութիւններդ կատարէ։ Ահա քեզի գործելու խել մը թեթեւ ու անուշ գործեր։

Ասոնք չես ուզեր ընել, միայն քու անձդ կը սիրես. կը պաշտես. գիտնաս որ դուն օր աւուր քու նմաններուդ, քու ազգիդ, քու զաւկներուդ առջեւը անգամ պատիւդ կորսնցունելով մարդկային գեղեցիկ ընկերութենէն դուրս կը մնաս, միշտ բարոյապէս մեռած կը համարիս, օրերդ շուքի պէս կ'անցնին՝ դուն ալ խոտի պէս կը ցամքիս, գերեզմանիդ ալ այցելու թիւնաւոր կարիճները կուգան, կը մնայ քարիդ վրայ մէկ լոկ անունդ, ան ալ թէ որ հարուստ ես։ Իսկ ժամանակէ մը ետեւ քեզի պէս ծոյլ մարդոց գլխաւոր թշնամի բնութիւնը՝ անունդ ալ կը ծածկէ փուշերով՝ խռիւներով, ալ վայրկեան մը կենդանեաց միտքէ անցնելու պատճառ մը չես ունենար, յաւիտեան կը մոռցուիս։ Այս է աշխատութիւնը ատող մարդոց վիճակը այս աշխարհիս մէջ, իսկ անդին ինտո՞ր ըլլալը գուշակելը դիւրին է, որովհետեւ փոյթ չըրաւ՝ ծուլացաւ հասկնալու թէ ինչ ընէ որ յաւիտենական կեանքը ժառանգէ։

Ահա նոր տարին մտանք, ամէն մարդ հաշուի նստեր է, ոմանք իրենց բարեպաշտական գործերը ոմանք իրենց հմտութիւնները, ոմանք ալ իրենց արդար հարստութիւնը բազմապատկեր են անցեալ տարուոյն մէջ. ուստի գոհ ըլլալով փառք կուտան Աստուծոյ և կարդալով օրագրութեանց՝ տարեգ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹՈՒՐԻ ՍԻՆԱՅԻ ՅՈՒՆԱՑ ՎԱՆՔԸ

ԱՐԱԲԱՑԻ ԽԱԼԻՖԷՆԵՐՈՒՆ ՕՐԷՆ ՄՆԱՑԱԾ

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԻ ՄԸ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մահմետականաց օրէնսդիրը բոլոր աշխարհք իր հետեւողներուն իշխանութեանը տակը ձգելու ճամբայ մը բանելով, որպէս զի այս կերպով իրեն քարոզած աղանդը բոլոր տեղ տարածի, իրեն դիմութեանը որ կողմէն օգնութիւն գտնել կըյուսար նէ այն տեղերը արտօնութիւններ կուտար հրովարտակներով։ Անոր անմիջական յաջորդներն ալ որ խալիֆէ կ'ըսուին, անանկ արտօնութիւններ կուտային, կամ իրենցմէ առաջ տուածները կը հաստատէին։ Յոյնք կ'ըսեն որ սանկ արտօնութիւն մը իրենք առած ունին բուն իսկ օրէնսդիրէն, Սինա լերանը վրայ Սրբուհւոյն Կատարինեայ կուսին անունովը շինուած վանքին՝ և անոր միաբաններուն համար։ Այս հրովարտակիս վրայ կասկած կայ թէ վաւերական չէ. բայց այս կասկածս հանողները Եւրոպացի գրագէտներն են. թէ Յունաց ազգը՝ և թէ Մահմետականք վաւերական կը սեպեն. որով սկզբնաւորութիւնը վաւերական չըլլայ ալ նէ՝ գործածութեամբ վաւերացած կ'ըլլայ։ Այս հրովարտակը արաբացոց լեզուէն տաճկերէնի թարգմանուած է, և օրինակին մէկը Ռուսաց դեսպանութեան կողմէն Կոստանդնուպոլիս դեսպանութեամբ նը- տող Պ. Իգալինքին ձեռքը անցած է։ Բնագիրը փարիզու ասիական գրատունն է. և Պ. Տէհամմէր գերմանացի գիտնականը և Վ. Ի. Լէննայի նոր հաստատուած ճեմարանին նախագահը իրեն ռուսական հաւատարմութեամբը գաղղիերէն լեզուի թարգմանած, և Օսմանեան կայսրութեան ընդարձակ պատմութեանը ծանօթութիւններուն մէջ տպած է (Հատոր, Ժ. Երես. 421 — 424), և հարկաւոր տեղեկութիւնները տուած է։ Մենք ալ անկէց թարգմանելով այս տեղս կը հրատարակեմք։ Օսմանեան մեծազօր տէրութեան առաջը ամէն ատեն ամէն հպատակները մէկ են. ուստի հպատակ ազգի մը տրուած արտօնութիւնները պէտք է որ ամէն հպատակ ազգերն ալ գիտնան։ Այս հին արտօնութիւններուն հրովարտակը թարգմանելնուս և հրատարակելնուս ալ պատճառը այս է՝։ Հրովարտակին թարգմանութիւնն է այս։

"Այս գրութիւնս գրուելուն պատճառը յետագայ խօսքերէս կը հասկըցնեմք։ Քանի մը քրիստոնեաներ և կրօնաւորներ՝ որ շատ ատենէ 'ի վեր լերանը վրայ հաստատուած են, մարգարէին օրինացը դատաւորներուն առաջը ներկայացան. և սանկ խօսեցան։ Ատեն մը դուք մեզի մէկ վաւերական գրուած մը տուիք. որ բնաւ սուտ կամ սխալ խօսքերով ախտաւորուած չէր. և հոն յայտնուած էր որ՝ տգիտութեան ժամանակէն 'ի վեր[1] ուխտաւորներ կերթան Սինա լեռը, որ այս դատաւորական իշխանութեանս տակը կ'իյնայ. և սուրբ ձորէն կ'անցնին. և աստուածախօս մարգարէին (Մովսէսի) կեցած լեռը կ'ելլեն։ Բայց ետքը մենք խորհեցանք և մտածեցինք որ, ժամանակին կուսակիցներուն կարգաւորեալ պատասխան մը տալու և անոնք (մեր տեղէն) հեռացընելու համար պէտք էր մեզի մէկ ուրիշ դատաստանական գրուածք մը ունենալ։ Օրէնսդրին պայմանը, և վերը պատմած գրուածքնիս, որ Աստուծոյ կողմէ խրկուած Մուհամմէտ իպնի Ապտուլլահը մեր պապերուն և հայրերուն և մեր ժողովրդապետներուն և մեծերուն տուաւ, որպէս զի պահեն այն ատենէն 'ի վեր մինչեւ մեր օրը պահուած և կրօնական ակնածութեամբ բանուած են անկէց առաջ եղած օրինաւոր խալիֆէներէն և սուլթաններէն։ Օրէնսդրին մեր ձեռքը գտնուած հրովարտակին տեղեկութիւն ունեցող Օսմանեան ինքնակալներուն մէջէն նախ և յառաջ յիշեմք սուլթան Սէլիմը, որ իրեն յաղթող դրօշակները տնկելով Ասորւոց երկրին և Եգիպտոսի աշխարհակալ հանդիսացաւ, չէրքէզ ապստամբները վերջացուց. խալիֆէներուն[1] գլուխը ջախջախեց. և տաճկական երկու սուրբ քաղաքներուն ազատաւոր հռչակուեցաւ։ Ետքը անոր տղան, սուլթաններուն ամէնէն մեծը, խաքաններուն ամէնէն աւելի յարգութեան արժանաւորը, սուլթաններուն սուլթանը, կրօնական պատերազմերու մէջ գտնուող յաղթութեան հայր (էպ իւլ ֆէթհ) սուլթան Սիւլէյման խանը։ Բայց ամէնէն աւելի, այս վերջին թագաւորս՝ որ աշխարհի ապաւէն է, որուն կառավարութիւնը զինքը հրեշտակներուն կարգը դրած է, արաբներուն և պարսիկներուն[2] սուլթան երկրորդ Սոլոմոնը, Օսմանեան աթոռոյն տասներորդ գահակալը, Ադամայ որդւոց զաւակը, աշխարհիս վրայ Աստուծոյ ստուերը, որ սուլթան Սէլիմին մե-

[1] Մահմետականները իրենց օրէնսդրէն առաջ անցած ժամանակներուն վաքդի ճէհլ կ'ըսեն, որ տգիտութեան ժամանակ ըսել է։

[1] Խալիֆէ բառը՝ դարուց Մահմետականներուն ընդհանուր անուն մը եղած է, և խալիֆէներուն գլուխը ջախջախեց ըսել՝ դարուց պետութիւնը ջնջեց ըսել կ'ըլլայ։

[2] Աճէմ բառը՝ որ բառ նշանակութեամբ օտար ըսել է, և հոս պարսիկ թարգմանուած է. Փէրսաններուն անձին մէջ մաւլէր իւլ արէպ վէլ աճէմ. ընդհանրապէս արէպ չեղող ազգաց ամենուն ալ կ'ըսուի. յոյն և բարբարոս ըսածի պէս։

բութեանց մէջ իրենց գործած գովելի գործքերնուն յիշատակութիւնները՝ կ'ուրախանան՝ կ'սփոփին ու կը քաջալերին նոր տարւոյս մէջ ալ անանկ գործքերով օրերնին անցունելու ։

Մենք ալ տասնկ աղնիւ անձանց նոր տարիս շնորհաւորելու պարտաւոր եմք ։

Բարձրապատիւ Նաքիպ—իւլ—էշրաֆ, էմիրներուն կարգին գլուխը, Լասա էֆէնտին որ անցեալները հասարակաց կրթութեան ատենին ալ նախագահ կոչուեցաւ, երկուշաբթի օրը մեռաւ 75 տարեկան ։ Մարմինը Այա սօֆիայի մօտ երեւելի գերեզման քով իրեն համար յատկապէս շինուած Թիւրպէն Թաղուեցաւ մեծ հանդիսիւ ։ Յուղարկաւորութեանը գտնուեցաւ թէ բարձրապատիւ Շէյխ—իւլ—իսլամը և թէ իւլէմաներուն բոլոր երեւելիները ։ Այս Լասա էֆէնտին նշանաւոր կարդացող մըն էր տաճկաց մէջ. տաճկերէն՝ առաբերէն և պարսկերէն լեզուաւ շատ տեսակ բանաստեղծական գիրքեր յօրինեց. նաեւ գրեց Եէնիչէրիներուն ընկերութեանը կործանման պատմութիւնը որուն անունն է Թ—սիֆ—զաֆէր ։ Գիշեր ցերեկ այս երեւելի անձը գրութեամբ զբաղուած էր, մօտերս Թ—ախլաք անուն գիրք մըն ալ առաբերէն լեզուէն տաճկերէնի դարձուց որ Բարոյականի վրայ կը խօսի ։

— Ըքբոնի հրամանաւ Հասան փաշան միրիմիրանութեան աստիճանը ստանալով Նիկիբիի կառավարիչ անուանեցաւ ։

— Նոյնպէս Վասիֆ փաշան միրիմիրանութեան աստիճանով Բաղտատի կառավարիչ կոչուեցաւ ։

— Գիւղաբնակութեան ձեռքէն այսչափ տարիներէ 'ի վեր ներեալ Հայաստանը պաշտօն կըտրեր Օսման փաշան որուն աղնիւ կեանքը մեր ընթերցողներէն ծանօթ կարծ եղաւ բայց անանկ յաւիտեան փառք պիտի յիշատակուի պատմութեանց մէջ, յաղթանակաւ Աքբարաղաքս դարձած ժամանակը երբ որ վեհափառ Ըքբային բան պատերազմներուն պղթքուած տեղաւանդներուն մանաւանդ Հայաստանին հաղթական գեղեցիկ գիրքերուն նկարագրութիւնը կ'ընէր Ըքբային աւելի հաւնելով Պեթելոլ քաղաքէն վեց ժամու չափ հեռու, Տեպրիս գետին արեւելեան կողմ ընդարձակ դաշտին հրաման ըրեր է որ հոն իրեն համար յատուկ մէկ քօշկ մը շինուի և զինուորներուն համար ալ ձմեռոց մը ։ Նաեւ հրաման ըրեր է որ աւագ մէկ շոգենաւ մը բանի Վանա ծովակին մէջ հոն սուրբ պատուհաս վաճառներուն աղէօք առնելու համար ։ Այս պատրաստութիւններէն կը կարծուի որ վեհափառ Ըքբայն մօտը ունի չուելու այս Էրեւանի ձմեռոցուժ ։

— Արժանապատիւ ծանօթ Ֆէրրիէրին վեհափառ Ըքբային մէկ քանի հազուագիւտ բաներ պարգեւ պիտի տայ անոր ներկայացած ժամանակը ։ Այս պարգեւներէն մէկ քանի գիտցածնիս ասոնք են ։ Ոսկեզօծ պղինձ սիւն մը որուն վրայ նկարուած է Տրայիանոսի սիւնը ։ Նախաձաշիկ ընելու համար երեք ոտքով սկուտղ (թէփսի) մը մէջը ու շրջանակը ծողոյիօ, Բէթեր երեւելի նկարիչին շինած մէկ պատկերը որ Նըրկրային դրախտ կ'ըսուի, և այլ ուրիշ ասոնց նման զանազան պարգեւելիք գեղեցիկ բաներ իւրաքանչիւր գլխաւոր նախարարներուն համար ։

— Մենք մեր կողմէն հիմակուան Պօլիս տիրած

հիւանդութիւնը նոյն իսկ խօլէրան է չենք կրնար ըսել ։ Ուստի հոս միայն Ժուռնալ տը քօնսթանթինօբլ գազեթէն պատուական լրագրին գրածը կը թարգմանեմք. որուն կարծիքը մերինին հակառակ է ։

" Թէպէտ խօլէրան օրէ օր չի սաստկանար կոր, բայց չի նուազիր ալ կոր. որովհետեւ օդը խոնաւ ու ցուրտ է. ուստի երբոր ցուրտը քիչ մը նուազի անտարակոյս խօլէրային ալ ուժը կը պակսի, թէպէտ քանի մը հոգի բռնուեցան, բայց մեռնողները քիչ են. Բէրոանոն տաքի պէս ջարդ չըներ կոր, ընդ հակառակն օրէ օր կը տկարանայ կոր ։ Քանի մը հոգի բռնուեցան բայց մեռնողները քիչ են ։ Այս քանի մը օրուանս միջոցը Խասգիւղ ու Պօլսոյ զանազան կողմերը քանի մը մարդ բռնուեցան, բայց ասոնք խօլէրային բոլոր նշանները չունէին վրանին, և ասկէ 'ի զատ կերակուրի կողմանէ ալ զգուշութիւն չէին ըներ. ասոնցմէ ալ մէկը մեռաւ ։ Նոյնպէս Պօլսոյ մէջ 17 հոգի ալ բռնուեցան և ասոնց մէջէն ալ 8 հոգին զօրքէն բանտէն ելեր էին, ուստի շուտով Նէնի պախչէյի հիւանդանոցը տարին " ։

— Անցեալ կիրակի, կէս օրէն ետքը Պ. Անզլիւրիւսը ձի հեծած տխարայ մէկուն տունը կ'երթար. բայց դժբաղդութենէն ձին վրայէն նետեց, ետեւի ոտքին ալ կուրծքին վրայ մէկ քանի հատ զարկաւ, վերջապէս չարաչար վիրաւորեց ։ Շատ մարդիկ ուզեցին անոր օգնութիւն ընել, բայց անոնց օգնութիւնը չընդունելէն 'ի զատ, իւր վտանգաւոր վիճակին ալ չի նայելով վերստին ձին հեծաւ ու տէրնէրը Թող տալով տխարայէն ֆէնէր գնաց ։

Հազիւ տանէն ներս մտաւ. արուն առին. ետքը վարպետ բժիշկներ եկան ու վիրաւորուած տեղին վրայ 86 տզրուկ դրին. ու ըսին թէ վէրքը վտանգաւոր չըլլալուն խօսք կուտանք որ 5—6 օրէն ոտքի կը հանենք. 30 տզրուկ վերստին բակցուցին ։ Երբոր բարձրապատիւ փոխարքայն այս ձախողակ դիպուածը իմացաւ, իսկոյն Ռօհի—բէյը խրկեց որ իմանայ Պ. Անզլիւրիւսին առողջութեան վիճակը ։ Առաջքին գործոց տեսուչ վսեմափայլ Ալի փաշան ու տէրութեան ուրիշ մեծամեծ նախարարները ու զանազան տէրութեանց դեսպանները մարդ խրկեցին այցելութեան ։

— Բաւարիայի դքսուհի Մարիա Լուիզին, որ Նեմչէի այժմեան կայսեր քոյրն է և Նաբօլէօն Պօնաբարթի ալ կինը, դեկտեմբեր 5 ին մեռեր է Բառմա ։ Անցեալ փօսթայով այս լուրը մեզի Նուռպայէն գրող բարեկամնիս, Նեմչէի կայսեր քոյրը մեռաւ ըսելուն տեղը, սխալմամբ, կինը մեռաւ ըսեր էր և մենք ալ իբրեւ հաստատ լուր անցուցինք ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՃԷԶԱՅԻՐ ։ Օտալիկ հիւանդութիւնը՝ որուն արաբները ձէպրէ (պխակ) կըսեն, Դէնիէդ էլ հաա վիճակին մէջ սաստկացած է, և շատ կոտորած կ'ընէ ։ Ֆռանսըզ բժիշկները այս խեղճերուն օգնութիւն ընելու կը պարապին, որ որքան որ հնար է նէ այս սոսկալի հիւանդութիւնս շատ վնաս չընէ. և մարապուտները և թօլպաները (որ Ճէզայիրի սօֆթաներն են) և այն երկրին ուրիշ երեւելիները թէ խրատներով թէ օրինակներով ջանք կ'ընեն որ ծաղիկ պատրուսելուն (աշ ընելուն) սովորութիւնը մէջերնին մտցընեն ։ Դէնիէդ էլ հաար վաճառանոցը վերջին անգամի տօնավաճառին ֆռանսըզ բժիշկները քառասուն

տղու ծաղիկ պատրուս ընելէն ետքը Արապ էլ Հըճէթի այպ ըսուած վաճառատեղին գացին, որ հոն ալ իրենց այս գործը տեսնեն ։

— Ապտիւլ քատիր շէյխը քանի որ Մարօքի կամ մաղրըպի կայսրութեան երկիրը փախած ապաւինած է նէ հանգիստ չունի, տաքի բերանը Ռիֆ լեռան կորիճ բնակիչները իրեն կուսակից գիտէր. բայց անոնք ալ քանի մը ցեղերուն կայսեր կողմէն կրած պատիժը տեսնելով Ապտիւլ քատիրէն քակուեցան. և հիմա ամէնէն աւելի այն մարդուն նեղութիւն տուողը ասոնք են. որպէս զի իրենց երկրէն հեռանայ ։ Այսքան նեղութիւններուն վերջը բերել ուզելով Ապտիւլ քատիր, և խելքն ալ կտրելով որ մաղրըպի կայսերը դէմ պատերազմելով յաջողութիւն գտնէ ալ նէ գլուխ չելլեր, մանաւանդ թէ բանը աւելի կը գէշնայ, որովհետեւ ֆռանսըզը կը պարտաւորի մաղրըպի կայսեր օգնութիւն տալ. ուստի աւելի կարճ ճամբայ սեպեց ֆռանսըզներուն հետ հաշտուելը. և ասոր համար յատուկ մարդ խրկեց Օմալի դքսին, որ Ճէզայիրի ընդհանուր կուսակալն է, և ֆռանսըզի թագաւորին տղան է ։ Պատգամաւորը պայմաններ կ'առաջարկէր, որ Ապտիւլ քատիրը այն պայմաններով հաշտուիլ կ'ուզէր ֆռանսըզի տէրութեան հետ. բայց Օմալի դուքսը պայմանները ինչ ըլլալը հասկընալու հետաքրքրուն անգամ չըրաւ. ըսաւ. խարդախութեամբ այնքան ֆռանսըզներու արիւն մըտնող մարդու մը կողմանէ պայման մտիկ չեմ ըներ. պէտք է որ առանց պայմանի անձնատուր ըլլայ. թագաւորին և տէրութեանը գթոյն ապաւինի ։

Ասիկայ Ապտիւլ քատիրին ծանր, և քիչ մըն ալ կասկածելի եկաւ. ուստի մաղրըպի կայսերը անձնատուր ըլլալը աւելի աղէկ սեպեց. բայց այն ալ լսուեցաւ որ՝ Սպանիայի դեսպանին ձեռօքը Սպանիայի տէրութիւնը միջնորդ ձգել կ'ուզէ, որպէս զի ապահով կերպով մը ֆռանսըզներուն հետ հաշտուելու և ասկէց ետքը հանգիստ կեանք վարելու կարող ըլլայ ։

ՍՊԱՆԻԱ ։ Սպանիայի ծովուն արեւմտեան հարաւային կողմը Քանարեան կղզիներուն Լաս Բալմաս ըսուած մայրաքաղաքը մէկ տարափոխիկ հիւանդութիւն մը երեւան ելաւ. որուն առաջին նշանները ֆէպրը ճալլա (սարը հիւմմա) ըսուած հիւանդութեանը կը նմանին ։ Սպանիայի կառավարութիւնը այս լուրս առնելով հրաման հանեց որ այն կողմերէն եկած նաւերուն քառասնօրեայ զգուշութիւն ըլլայ. և այս նաւերուս համար Անհօն և Վիկօ քաղաքներուն նաւահանգիստը որոշեց ։ Այս զգուշութեան օրէնքս պիտի տեւէ մինչեւ որ վերնալուն համար կառավարութիւնը նորէն յատուկ հրաման հանէ ։

ԻՏԱԼԻԱ ։ Լօսա Մինդօ ինկիլէզ աղնուականը՝ որ ինկիլիզի կողմէն Հռոմ պիտի երթար իբրեւ դեսպան, Զուիցերիի քանի մը տեղեր և Իտալիա պտըտելով վերջապէս Հռոմ հասած ըլլալուն լուրը առնուած է ։

ՆԱԲՕԼԻ ։ Ապստամբներուն գլխաւորները բռնուած և բանտը դրուած են ։ Թագաւորը ասոնց արժանաւոր պատիժը՝ որ մեռնել պիտի ըլլար, ներեց. և այս աղնիւ գթութեան գործքս ամէնուն առ հասարակ շատ հաճելի եղաւ. և յոյս մըն ալ ունեցան թէ ապստամբներուն ամէնուն ալ յան-

զի տուած հրովարտակը կարդաց ։ Ուստի մենք ալ այս հրամանագիրս տուինք, որ վերյիշեալ աղնիւ հրամանները կը պարունակէ ։ Արտօնութեան գիրը՝ պէտք եղած ատենը բանը ստուգելու համար օրինակը տրուելէն ետքը պայմանագրոյն հետ միացաւ, որպէս զի որու որ կը վերաբերի նէ՝ անիկայ այս պայմանագրոյս մէջ պարունակուած հրամանին համեմատ գործադրութիւն ընէ ”։

” Օրէնսդրին պայմանագիրին օրինակը բերուեցաւ այն ատենը, որուն բնագիրը կայսերական գանձարանը կը գտնուի. նոյնպէս վերոյիշեալ կայսերական հրամանագիրներն ալ մէջ բերուեցան. որոնց մենք ալ այս տեղ տաճկերէն թարգմանութիւնը կը դնեմք, օրէնքին հետ բաղդատելով ասոնց վաւերականութիւնը ստուգելէն ետքը ”։

” Ներկայ գրութեամբս ամէնուն կը ծանուցանեմք ինչ որ երջանիկ օրէնսդիր Մուհամմէտ իմին Աստուծոհին բերանը խօսած է . . . “ Աստուած միայն իմաստութիւն է և միայն երկրպագութեան արժանի է ” խօսքովը հասարակաց հանգիստ և ապահովութիւն կուտայ ։ Այս խօսքս անիկայ գրած է քրիստոնեայ ժողովրդոց հետ դաշինք ըլլալու սահմանուած գրքերուն մէջ, որ ամէն՝ ազգաց ամէն մէկ մարդուն կը տրուի. թէ հեռու ըլլայ թէ մօտ, թէ լեզու ունենայ և թէ համր ըլլայ. թէ ծանօթ և՛ թէ անծանօթ ։ Անոր հպատակներէն մէկը որ այս պայմանագրոյս մէջ եղած պարտաւորութիւնները մտիկ չընէր նէ՝ Աստուծոյ պատգամը մտիկ չըրած կ'ըլլայ. անոր հրամանին անհընազանդ կ'ըլլայ. անոր հաւատքը խաղալիք ըրած կ'ըլլայ. և Աստուած պահէ, անոր անէծքը վրան քաշած կ'ըլլայ. կ'ուզէ սուլթան ըլլայ՝ կ'ուզէ մուսլիման ”։

” Թէ որ մէկ կրօնաւոր մը կամ ճգնաւոր մը իր բնակարանը կամ աղօթք ընելու տեղը լերան մը վրայ հաստատէ, կամ մէկ ձորի մը մէջ, կամ անձաւի (մաղարայի) մը մէջ կամ մարդաբնակ տեղ մը, դաշտի մը մէջ կամ ճամբու վրայ, իմ հոգւոյս վրայ երդում 'ընեմ որ այս առանձնութեան տեղերը կատարելապէս ապահով ըլ-

լալու են ։ Ես անոնց շարժական և անշարժ ընչիցը պաշտպան և պահապան եմ. իմ ամէն հպատակներուս համար. քանզի անոնք ինծի բոյս և Էհլէ ջիմմի են. ('ի պարտաւորութենէ հպատակեալ. այսինքն, անոնք որ հպատակիլը իրենց պարտք է) ”։

” Անոնցմէ գլխահարկ (խարաճ) և ուրիշ տուրքեր պահանջելը կարգիլեմք. և մարդ պիտի չի կրնայ անոնք ինչ և իցէ կերպով այս բաներուս բռնադատել ”։

” Անոնց դատաւորները [1], ճգնաւորները և կրօնաւորները առաջուց ինչ վիճակի մէջ էին նէ՝ ասկէց ետքն ալ նոյն վիճակը պահեն ”։

” Ճամբորդներուն իրենց ուխտագնացութիւնը կատարելու արգելք չի տրուի ”։

” Ո՛վ որ այս կարգադրութիւններուն չհնազանդի նէ՝ Աստուծոյ հրամանը աւրած՝ և անոր մարգարէին պատուիրանացը դէմ կեցած ըլլայ ”։

” Անոնց դատաւորներէն և ուրիշ կրօնաւորներէն գլխահարկ կամ ուրիշ տեսակ հարկ պահանջելը արգելեալ է ”։

” Անոնցմէ ո՛վ որ անկեղծութեամբ իրենց հպատակութեան պարտաւորութեանցը սահմանին մէջ կը կենան նէ՝ իմ պաշտպանութեանս տակն են. և թէ ծովու թէ ցամաքի վրայ, արեւելք և արեւմուտք, կատարեալ ապահովութեան մէջ պիտի ըլլան ”։

” Նոյնպէս իրենց բարեպաշտութեան գործքերը լեռներուն մէջ կատարող անապատականներէն ալ խարաճ, կամ իրենց մշակած երկրին բերքերուն տասանորդը (էօշիւրը) առնել արգելեալ է ։ Միւսիւլմանները

բնաւ մէկ կերպով մը անոնց անհանգստութիւն պիտի չի կրնան տալ. անոնց մշակած երկրին բերքը անոնց ապրուստին միայն բաւական է ”։

” Արմաւներուն հասունցած ժամանակը բնակիչները կը պարտաւորին անոնց վեց չափ (քասա) արմաւի գինի տալ ։ Ասոնցմէ ո՛չ զօրք պիտի ուզուի պատերազմի համար, և ո՛չ գլխահարկ (խարաճ) ”։

” Անոնք որ վաճառական ըլլալուն համար գլխահարկ տալու կը պարտաւորին, 12 տիրհէմէն աւել բան չտան. մարդ գլուխ ասկէց աւելի գլխահարկ առնելը արգելուած է ”։

” Սա խօսքիս համեմատ, որ ՚կ'ըսէ՝ “ օրէնքի հնազանդողներուն հետ վէճ և կռիւ մի ըներ ”, ամէն Միւսիւլման կը պարտաւորի անոնց հետ խիստ աղէկ վարուելու. և թէ որ գանգատանաց պատճառ ըլլալու բան մը կայ նէ՝ ամէն հնարաւոր եղած կերպերը 'ի գործ դնելու է այն պատճառը վերցընելու համար ”։

” Մարդ անոնք արգելելու իշխանութիւն չունի՝ որ իրենց եկեղեցիներուն մէջ աղօթքնին ընեն, իրենց կրօնքներուն պատուիրած օրէնքները կատարեն, և իրենց եկեղեցինին նորոգեն ”։

” Ո՛վ որ այս Աստուծոյ անուամբը կնքուած պայմանագրիս հակառակի նէ՝ Աստուծոյ հրամանին դէմ ապստամբած կը սեպուի ”։

” Այս հրովարտակս անոնք զէնք կրելէն ազատ կ'ընէ. բայց պատերազմելու ատենին պէտք է որ Միւսիւլմաններուն կողմէն պատերազմին. չէ թէ Միւսիւլմաններուն դէմ ”։

” Այս պայմանները պիտի պահուին մինչեւ աշխարհիս վերջը. և մարդ պիտի չկրնայ ասոր հակառակը ընելու ”։

Պիտի շարունակուի ։

[1] Դատաւորներ Բարգմանուածն է արաբերէն հաքէմս բառը. որուն էզականն է հաքիմ. որ է հիւքմ ընող. հրաման տուող ։ Ուստի այս տեղ դատաւոր բառը բուն նշանակութեամբ առնելու չէ՛ ։ Հոսկէց գործածած խախամ բառըն ալ նոյն արմատէն է'ելլէ. և հրէից օրէնսդիրներուն անուն ըլլալ է ։

ցանքին ընդհանուր թողութիւն մը մտեր կը հրատարակուի ։ Բայց քանի մի ապստամբներ տակաւին ձեռք ինկած չըլլալնուն՝ այս բանս քիչ մը կ'ուշանայ ։ Տէրութեան խորհրդոյն համար նոր ընտրուած խորհրդականներն ալ հասարակութեան սիրած մարդիկը ըլլալով՝ առոլ ալ ժողովրդեան սիրտը թագաւորին վրայ տաքցաւ ։

ԶՈՒԻՑՑԵՐԻ ։ Մասնաւոր դաշնակցութեան անդամներէն Ֆրիպուրկ և Լուցէռն գաւառները մէկը մատնութեամբ և մէկալը բռնութեամբ ռատիքալներուն ձեռքը անցնելէն ետքը՝ Ուրի և Ունտերվալտէն գաւառներէն աւելի յոյս կար որ դէմ կը դնեն, տեղերնուն ազատութեանը համար ։ Շուից և Զուկ և Վալէ գաւառներն ալ անձնատուր եղան․ և մասնաւոր դաշնակցութիւնը կամ սօնտէրպունտը քակուեցաւ ։ Նէօշադէլ գաւառը՝ որ թէպէտ Զուիցցերիի գաւառներուն մէկն է, բայց իշխանը Բրուսիայի թագաւորն է, չէզոք մնալ ուզելով ռատիքալներուն զօրք չէր տուեր․ կռիւը անոր վրայ դարձաւ․ այն ալ մինակ մնալովը՝ կ'ըսուի որ վտանգը իրմէն հեռացընելու համար ուզուած տուգանքը տուաւ ։

ՇՈՒԷՏ ։ Շոգեկառք բանեցընելու համար երկաթ ճամբայ շինելը հիմա Եւրոպայի գրեթէ ամէն տեղ կայ ։ Շուէտի տէրութեան երկիրներն ալ Շդօքօլմէն Կօթէնպէրկ մէկ երկաթ ճամբայ շինուելու վրայ է․ և այս տէրութեան կառավարութեանը սովորութիւնն է որ՝ որ տեղ սանկ մեծ շէնք մը շինուելու ըլլայ նէ հասարակութեան համար, այն բանը զինուորները կը շինեն․ ուրիշ յատուկ բանուորներ բանելով անոնց աւուրչէք տալ չի հարկաւորելու համար ։ Այս ճամբուս վրան է Օյէրէն ըսուած լիճը․ և ճամբան շիտակ տանելու համար հարկ եղած է լճին ջուրը 12 ոտնաչափ ցածցընել․ այսինքն՝ լճին ջուրին անանկ խոր և ընդարձակ ճամբայ մը տալ, որ ջուրը անկէց վազելով քաշուի, և ցամաք բացուի․ որով լճէն մինչեւ ծովը մէկ գետ մըն ալ բացուած կ'ըլլայ արուեստիւ․ և այս գետս ալ օգտակար բան մըն է ։ Լճին ջուրը քաշուելով 10.000 ըծավար (աէօնիւմ) տեղ ալ կը ցամքի, որ երկրագործները հոն կրնան վարուցան ընել ։ Հիմա Շուէտի տէրութեան զօրաց մէկ մասը այս օգտակար գործս գլուխ հանելու վրայ են ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ։ Քանդօն քաղաքի փոխարքայ Քի–Ինկ իշխանը Սիր ճօհն Տէվիսին խնդրանօքը, որ Հօն–Քօնկի կուսակալն է, հրաման տուաւ Ինկլիզի նաւերուն որ՝ եւրոպացւոց վաճառականներուն երթեւեկութեանը համար որոշուած հինգ նաւահանգիստներէն ապրանք առնեն կրեն չինացի վաճառականներուն համար ։ Մաքսի և տօնաժ ըսուած տուրքն ալ՝ ապրանքին տէրը ինչ ազգ ըլլալը չի նայուելով պայմանագրութեան մէջ դրուած չափովը պիտի վճարուի ։

Ասկէ մը 'ի վեր չինացիները եւրոպացւոց նաւերուն աղէկութիւնը գիտնալով իրենց ապրանքներուն շատը այս նաւերուն կը հաւատային ։ Բայց կարծելով որ չինաց կառավարութիւնը այս բանիս համար ճօնք ըսուած նաւերէն զատ ուրիշ նաւու հրաման չունի․ և այս նաւերս բնիկ չինացւոց գործածածներն են, հարկ եղած էր որքան հնար է նէ իրենց բրածը մաքսերէն պահել ։ Հիմակուան չինացի փոխարքային տուած հրամանը այս բանս կարգին դրած կ'ըլլայ․ որով չինացւոց տէրութիւնն ալ հաւանութիւն տուած կ'ըլլայ որ Եւրոպայի նաւերը չինացիներուն վաճառականութեանն ալ ձեռք զարնեն, իրենց նաւերովը Չինաստանի նաւահանգիստներուն մէկէն մէկալը ապրանք կրելով ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ազգային ժողովը հարսնեաց արարողութեան թէ անտեղի ծանր ծախքերը թէ արտաւոց սովորութիւնները (ինչպէս նախընթաց թիւերնուս մէկուն մէջ մէկ մէկ ցուցուցեր եմք) վերցունելու համար նոր քարեկարգ կանոն մը պիտի հրատարակէր․ բայց ժողովը ազգային ուրիշ հարկաւորագոյն գործերով զբաղուած ըլլալուն համար այս նոր կանոնը հրատարակելու մինչեւ հիմա բարեպատեհ ժամանակ մը չունեցաւ ալ նէ, ազգիս քանի մը երեւելի գերդաստանները ուրիշներուն բարի օրինակ ըլլալու գեղեցիկ մտօք իրենց տանը մէջ պատահած հարսնիքներուն արարողութիւնը ամէնապարզ կերպով կատարեցին ։ Ինչպէս արքունի ճարտարապետ Պէրապանի Կարապետ ամիրան և Պէրապանի Ճէզայիրլեան Մկրտիչ ամիրան որոնց առաջինը իւր հարազատ զաւակը և երկրորդը իւր՝ 'ի մանկութենէ անտի հարազատ զաւկին պէս մեծցուցած, հայրաբար խնամած, վերջապէս իւր ուսմունքները կատարելագործելու և երկրագործութեան կենդանօգուտ ազնիւ արհեստին տէր ընելու համար Փարիզ խաւրած սիրելի որդեգիրը կարգած ատենը, այս երկու երեւելի անձինքը հարսնիքին կիրակի իրիկունը կերակուրէն ետեւ հրաւիրեցին միայն խիստ մօտաւոր ազգականներնին և ազգականի պէս համարուած մէկ քանի բարեկամներնին որոնք մինչեւ առաւօտ ուրախութեամբ ժամանակ անցունելէն ետեւ պսակին սուրբ խորհուրդը լմննալուն պէս ամէն հանդիսականք նորապսակ հարսին ու փեսին իրենց պարտաւորեալ բարեմաղթութիւնները ընելով մեկնեցան անկէ․ անանկ որ արեւը դեռ չծագած հարսնեաց տունը տանը ընտանիքէն 'ի զատ մարդ չմնաց ։

Ազգ մը քանի որ կրթուի այնչափ պարզութիւնը կը սիրէ, այնչափ ծախքի չափաւորութիւնը կը ճանչնայ․ որովհետեւ կրթութեամբ կը հասկընայ որ գեղեցկութիւնը առաւել պարզութեան մէջ է, կը հասկընայ որ անօգուտ ծախք մը օգտաւոր ծախքի մը արգելք է ։ Ուր է Եւրոպացւոց այն շքեղ հանդէսները, այն թէ արանց և թէ կանանց ոսկիով, մարգարիտով մինչեւ անդամ անդամանդներով զարդարուած ծանրագին հագուստները որ միջին դարուն մէջ կ'սպառէր օր աւուր անոնց հարստութիւնը ։ Կըյուսամք որ ասկէ ետեւ ըլլալիք հարսնիքներն ալ այս պարզ գեղեցիկ կերպովս ըլլալով՝ կարգուողները հէմ ծանր ծախքերէ ազատ հէմ ալ գովութեան արժանի կ'ըլլան ։

— Քանի մը յետագրաց վրայ տեղեկութիւն ։ Ասկէց առաջ հրատարակուած լրագրիս թերթերուն մէջ զրուցած եմք, որ ձեռագիր գիրքերուն յիշատակարաններէն աղէկ տեղեկութիւններ կ'առնուի, որ ուրիշ տեղեր չի գտնուիր․ և այս յիշատակարաններս տասնեակ ձեռագիրներուն յարգը կ'աւելցընեն ։ Ասանկ ձեռագիրներէն գիտնալու արժանի յիշատակարաններ գտնեմք նէ հրատարակել խոստացած եմք ։

Արմաշու վանքը մէկ հին ձեռագիր մաշտոց մը տեսանք, որուն յիշատակարանին մէջը այն կողմերուն և Կոստանդնուպօլսոյ ալ վրայօք տեղեկութիւններ կան այսպէս ։ "Ի բազում բարեաց նուազ բարիքս, և որք չուսաք 'ի բարեաց 'ի նախնական երկրէ ազգս մերային, որ եկեալ բնակեալ 'ի գաւառս Նիկոմիդացւոց 'ի սահմանս Արմաշ կոչեցեալ վանիցն սուրբ Աստուածածնի 'ի գիւղս որ Գըշլայ յորջորջի․ չեւ եւս էին շինեալ յարկս աղօթից և ժամատունս․ իսկ 'ի յետին ժամանակիս յետ բազում տարւոյ որ էր թուականն ՌՃԹ (1660), 'ի հայրապետութեան տեառն Յակոբայ որ 'ի սուրբ Էջմիածին․ և յառաջնորդութեան սուրբ Երուսաղէմի տեառն Աստուածատրոյ վարդապետի․ և 'ի Պատրիարքութեանն տեառն Մարտիրոսի նորին աշակերտի ։

"Յորում ամի եղեւ հրակիզութիւն մեծ 'ի քաղաքն Ստամպօլ առ 'ի յեզրէ ծովուն Պոնտոսի 'ի հիւսիսոյ կուսէ, որոյ անուն տեղւոյն այազմա ղափի յորջորջի․ և հասեալ յարձակեալ անհուն մասամբ յարեւելից և յարեւմտից ծովէ 'ի ծով՝ տաչորեր և աւերս առնէր անպատմելի պատժիւ, մինչ զի զաւուրն կատարածի ունէր զօրինակ սարսելի և ահագին տեսողաց․ և ո՜վ կարիցէ 'ի գիր առնել զաղէտն սարսափելի՝ որ եղեւ յաւուրն այնմիկ կորուստ տանց և ապարանից և ամենայն շինուց․ չքաւորեցան համայն ազինք, և միանգամայն բնակիչք բազում արանց համատեւից 'ի հուր կիզելոց ։ Այլ և տապալումն եկեղեցեաց, և 'ի հիմանց կործանումն բազում, և աղէտ, զոր լռութեամբ ըղ համառօտն և եթ գիտասջիք․ և այժմ կան քանդեալ և աւերակ յարկք պատարագաց և քաւարանք սուրբք, 'ի վերնոյն դիտելով զպցումն․ և են քահանայք և պաշտօնեայք յանկիւնս աւերելոյն և 'ի հրապարակիս դեգերեալք իբր 'ի մօրէ որբացեալք և չնչնին կարօտեալք․ և դեռ եւս մինչեւ ցարդ ո՛չ եղեւ հնար շինութեանն վասն ամենայն մեղաց մերոց ։ Իսկ 'ի բարերարութենէն բարձրելոյն աստուծոյ պարգեւեցաւ, 'ի բարի խորհուրդս հայելով կատարեցաւ իղձ սրցունց ըստ երգոյն թէ՝ ամուլն ծնաւ եօթն․ զորոց զբարեբուղխ խորհուրդ կամաց նոյն տուիչն բարեաց վաակօրէնս առատացուսցէ․ և մի արգելցէ 'ի գնացմանէ՝ զարդարել զանդաստան առաքինութեան, այլ ունել հանդերձեալ յուսոյն 'ի հաղորդակցութիւն սրբոց ։

"Եւ յորժամ շինեցին զեկեղեցին զընակարան փառացն աստուծոյ յանուն սրբոյն Գէորգայ միաբանութեամբ հանդերձ, և իւրաքանչիւր կարի օժիտս պարգեւեցին եկեղեցւոյն, յորոց և մին 'ի նոցանէ խասկալցի Զումրին փափաքեցաւ և ետ զմեծ և զհարուստ մաշթոցս որպէս և լի տեսանէք ամենայն զարդուք գրեալ 'ի սմա անթերի զոր ինչ պիտոյն է քրիստոնէութեանն հաւատոյ մերում․ և ետ յիշատակ սաս 'ի պատիւ նորընծայ եկեղեցւոյս և իւր ննջեցելոցն․ ծնողացն Մուրատին և Գոհարին, պապոյն Մարգարին, մամոյն Նոնոֆարին, հօրեղբարցն Վախասին, Եղիազարին, եղբարցն Արզումանին, Լադիֆին, և Մարգարին, քվերն Թուրլուին և ամենայն նախնեաց և զարմից նոցին, ամէն ։ . . .

"Եւ ես չնչինս ամենայնի և տրուպ Երեմիաս հանդերձ հարազատաւ իմով Մարտիրոս երիցու, ՌՃԺ (1661) թուին յաւուր համբարձման եկաք 'ի նաւակատիս եկեղեցւոյս, և 'ի պատճառս ուխտի սուրբ վանիցն տիրամօրն Աստուածածնի, և զթերին լցաք, որպէս և 'ի կոնդակն բացայայտեցաք․ և զայս եւս բերաք յիստամպօլու և եկեղեցւոյս շնորհաւոր տեսաք՝ որպէս և զյիշատակն 'ի սկզբանց պատմէ համայն հաւատացելովք հանդերձ տէր Քրիստոս ողորմեսցի ըստ մեծի ողորմութեանն իւրում ամէն․ և զհամայն ժողովուրդ փոքր գիւղիս օրհնելով օրհնեսցէ մինչեւ 'ի դալուստ իւր սուրբ քահանայիւք և պաշտօնէիւք սուրբ քաւարանիս, և անսայթաք պահեսցէ յանուն իւր սուրբ 'ի կամս և 'ի հաճոյս իւր ։ Եւ յետ աստի ելանելոյ՝ ամէնօրհնեալ սուրբ տեսոյն արժանացուսցէ հանդերձ ամենայն հանգուցելովք 'ի Քրիստոս Աստուած, ամէն ” ։

Յիշատակարանիս մէջ քանի մը մասնաւոր տեղեկութեան արժանի բաներ կան ։

1․ Գըշլայ ըսուած գիւղը հիմա բնաւ չի կայ․ բայց տեղը յայտնի է, Արմաշ և Խասկալ գիւղերուն բնակիչները կը ցըցընեն, և կ'իյնայ Արմաշու արեւելեան հիւսիսային կողմը՝ կէս ժամէն պակաս հեռաւորութեամբ ։ Հիմա այն տեղը արտեր կան․ և կը կարծուի թէ գիւղին բուն տեղն ալ արտ եղած է․ և այս արտերուս կ'ըսեն Գըշլայի արտ ։ Չի լսեցինք որ այն արտերուն մէջէն հին շինուածներ երեւան ելած ըլլան ։

2․ Յիշատակարանը գրողը Կոստանդնուպօլսոյ աղէտքը և հրկիզութիւնը պատմելէն ետքը սուրբ Գէորգայ եկեղեցւոյն շինութիւնը պատմելով, հաւանական կարդացողներուն անանկ կ'երեւի որ Կոստանդնուպօլսոյ սուրբ Գէորգայ եկեղեցւոյն համար է ըսածը, որ է Սամաթիա ։ Եւ յիրաւի ասանկ երկարօրէն միջանկեալ խօսքերը այս գէշութիւնս ունին, որ խօսքին գլխաւոր կապը անյայտ կ'ընեն․ և յիշատակարանը գրողը ասկէց չէ զգուշացեր․ բայց վերի խօսքերը յայտնի կը ցըցընեն թէ կիսատ է և լռում մը կ'ուզէ ։ "Ի գիւղս որ Գըշլայ յորջորջի, չեւ եւս էին շինեալ յարկս աղօթից և ժամատունս․ իսկ 'ի յետին ժամանակիս յետ բազում տարւոյ որ էր թուականն ՌՃԹ . . . յորում ամի եղեւ հրկիզութիւն մեծ 'ի քաղաքն Ստամպօլ . . . ” այս ըսելով հրկիզութիւնը կ'ըստորագրէ․ և այն միջոցին չըսեր թէ՝ Ստամպօլ այն մեծ հրկիզութիւնը եղած տարին Գըշլայ գիւղին համար ինչ եղաւ ։ Կարդացողը բնապէս կ'ըսպասէ որ գիւղին եկեղեցւոյն շինութիւնը պիտի պատմէ․ որովհետեւ "Չեւ եւս էին շինեալ յարկս աղօթից և ժամատունս ” ըսելէն ետքը երբ շինած ըլլալնին պատմելու է․ Եւ այս է սուրբ Գէորգայ եկեղեցին․ որ այս երկար միջանկեալ հատուածը պատմելէն ետքը կ'ըսկսի պատմել ։ Այս ասանկ ըլլալուն՝ պատմածէս զատ երկու նշան ալ ունիմք․ մէկ մը՝ որ խասկալցի Զումրի անուն բարեպաշտը այս եկեղեցւոյս յիշատակ կուտայ․ և Խասկալ գիւղը՝ Գըշլայի մօտ է Արմաշէն աւելի ։ Երկրորդ՝ այս բաներս պատմողը՝ այս եկեղեցւոյս նաւակատիքին կամ օծմանը հանդէսին պատճառաւը հոն երթալուն հետ՝ Արմաշու վանքը ուխտի համար երթալն ալ կը միացընէ, որպէս թէ մէկ երթալով այս երկու գործս մէկէն կատարելու դիւրութիւն եղած ըլլայ ։ Բայց թէ որ յիշեալ սուրբ Գէորգայ եկեղեցին Գըշլայի եկեղեցին չըլլար, Կոստանդնուպօլսոյ եկեղեցին ըլլար նէ, շատ հեռու կ'ըլլար Արմաշու ուխտն ու սուրբ Գէորգայ եկեղեցւոյն նաւակատիքը ։

3․ Յիշատակարանը գրող Երեմիան՝ որ իրեն ինչ աստիճանի մարդ ըլլալը չիմացըներ, կ'երեւի թէ եկեղեցական է, և Նիկոմիդիայի վիճակին առաջնորդ ։ Այս կարծեացս պատճառն է նախ՝ 'ի նաւակատիս եկեղեցւոյն երթալը, որ ինքնին մէկ զօրաւոր փաստ մը չէ, բայց երկրորդ փաստը ասոր հետ մէկ տեղ գալով իրարու ուժ կուտան ։ Երկրորդ պատճառն է այն՝ որ զինքը կոնդակ գրելու իշխանութիւն ունեցող կը ցըցընէ․ զթերին լցաք, որպէս և 'ի կոնդակն բացայայտեցաք կ'ըսէ․ և յայտնի է որ՝ միայն առաջնորդներն են որ կոնդակ կրնան գրել ։ Կուզես նէ՝ յիշեալ Երեմիային այն ժամանակը Նիկոմիդիայի առաջնորդ, կամ գոնէ կարգաւոր և եկեղեցական ըլլալուն նշան կրնաս բռնել գրութիւնը օրհնութեամբ աւարտելը, որ եկեղեցականաց դը-

բուածներուն յատուկ եղածի պէս մէկ ու մին է ։ Այսու ամենայնիւ՝ այս մեր բամծս մէկ կարծիք մըն է լոկ․ իր վերցուցածէն աւելի առուգութեան աստիճան տալ չեմք ուզեր ։

Նոյն Երմաշ վանքին գրատունը մէկ ձեռագրի մը մէջ սա պատմական և ժամանակագրական տեղեկութիւնս կը գտնեմք ։ " Ի հրամանէն արքային 'ի թուին հայոց ռճժա (1662) վասն ծախսեալ մեղաց մերոց զեկեղեցիքն որ 'ի Կոստանդնուպոլիս զսուրբ Սարգիս և զսուրբ Նիկողայոս[1] քակեցին 'ի թագաւորութեանն սուլթան Մահմուտին որդւոյ Իպրահիմին․ իսկ 'ի միւս ամին որ թուականն ռճժբ (1663) էր, զհայոց գլխու փակեալն վար առին, և զայլս քրիստոնէից կատակ և այլն առարին․ զի զքահանայս և զաշխարհական անդամս առարին․ մէկ մէկ գտակ 'ի գլուխներս անցուցին 'ի մեծամեծաց մինչև ցփոքունս ։ Այս ամենայն եկն 'ի վերայ մեր վասն ծուլացեալ մեղաց մերոց․ փառք Աստուծոյ " ։ Ասկէց կը հասկընամք որ մինչև այն ժամանակը քահանաները իրենց յատուկ գործածելու գլխարկ մը ունին եղեր, որով աշխարհականներէն կը զատուին եղեր․ ինչպէս որ հիմա՝ վեհափառ սրբազան Պատրիարքին անօրինելովը երկու տարի է որ նորէն անանկ քահանայից յատուկ գլխարկ մը յառաջացաւ ։ Հին ատենուան փակեղը փոխելը և խալփախ դնելը, որուն սկիզբը այն ատենէն է, և հիմա այն ալ գրեթէ բոլորովին վերցած է, այն ատենի մարդոց ծանր եկեր է․ ինչպէս որ հիմա ալ ոմանց ծանր կուգայ խալփախը հանել և տեղը ֆէս դնելը՝ սովորութեան համեմատ ։ Բայց սանկ կերպարանափոխութեան վրայ նեղանալու այն ժամանակի մարդիկ աւելի իրաւունք ունէին, քան թէ հիմակուանները ։ Խալփախը այն ատենը անարգութեան նշան մըն էր հագնողներուն․ որովհետև միայն քրիստոնէից համար պատուիրուած էր անանկ թագաւորէ մը որ քրիստոնեայ հպատակներուն վրայ սէր չունէր ։ Ֆէսը հիմա առատագութ Ինքնակալին կողմէն առհասարակ քրիստոնէից շնորհ մըն է․ որովհետև առավ ազգաց մէջ տարբերութիւն չի ձգելով այն անարգութիւնը կը վերցընէ․ և սրդարութեան ալ նշան մըն է, կրօնից տարբերութեան չի նայելով ամէն հպատակաց վրայ մի և նոյն կերպով խնամք տանիլ կը ցցընէ․ ինչպէս որ կերպարանքի կողմանէ, անանկ ալ իրաւանց և արդարութեան կողմանէ ամէնքն ալ հիմա հաւասար են ։ Աւաղ այն մարդիկը որ նախապաշարմունքով մը հին սովորութիւները ամուր բռնած են, (և բարեբաղդաբար ատանկները հիմա խիստ քիչ են), խալփախ դնելու վրայ յամառելով, կերպարանքնին փոխել չուզելով գլուխնին ածիլել տալով միայն իրենց ազխոռնը կը ցցընեն ։ Մեծազօր տէրութիւնը խալփախ կամ ֆէս գործածելու վրայօք յատուկ հրաման մը չի հանելով՝ ամէն մարդ կատարելապէս ազատ է․ ինչ կ'ուզէ նէ այն գործ կ'ածէ․ բայց խալփախ գործածողները խիստ քիչ մնալուն համար՝ անսովոր և արտառոց կերպարանք մը երեւիլ սկսած է մեր աչքին անգամ՝ որ առաջ մենք ալ նոյնը գործ կ'ածէինք ։ Մենք որ հպատակ եմք, պարտական եմք մեր վրայ օրինաւոր իշխանութեամբ տիրող պետութեանը ամէն կամքը հնազանդիլ․ թէ անարգութիւն ըլլայ և թէ արտօնութիւն․ մանաւանդ հիմա, որ գիտեմք որ առատագութ Ինքնակալերնուս հովանաւորութեանը տակը ամէն կերպ ազատութեան արտօնութիւնները ունիմք․ և նոյն իսկ Ինքնակալը և կառավարութիւնը չի կամիր որ իրեն հպատակներուն մէկը անարգ սեպուի ։

Մարզուանու վանքին գրատունը ձեռագիրներուն յիշատակարաններէն՝ յիշատակաց արժանի հետևեալ կտորները ունիմք ։

Աւետարանի մը յիշատակարանի մէջ գրուած է․ " Ի թուիս հայոց ռժզ (1567) ին, թագաւորութեան սուլթան Սելումին (գրեցաւ աւետարանս) ։ ռժե (1566) թուին սուլթան Սիւլէյմանն գնաց 'ի վերայ Բոջ քաղաքին փանկաց․ շատ պատերազմունք արար և ոչ կարաց առնուլ, 'ի մէջ պատերազմաց մեռաւ և որդին թագաւորեց ռժզ թուին, 'ի հայրապետութեանն տեառն տէր Խաչատուրին, և որ կոչի Մալաթիոյ " ․․․ ։

Մէկ ուրիշ աւետարան մը գրուած է Յովհաննէս կաթուղիկոսին ժամանակը Մարզուան գիւղաքաղաքը Կիրակոս անուն քահանայէ մը․ " Յայն տարին որ գնացին 'ի վերայ Խըզըլ պաշին անհուն ճանբար․ որ զաշխարս աւերեցին․ 'ի թուին ռկէ (1618) " ։

1․ Սբ Սարգիս եկեղեցին ամենակեան հրովարտակներուն մէջ Պեռուսը ·Կիլիսէ·, և սուրբ Նիկողայոսինը ·Բէշէք· ·Կիլիսէ· կ'ըսուէր․ որովհետև մէկուն ժողովուրդը Պրուսայէն, և միւսինը ·Բէշէքէն· եկած գաղթականներ էին ։ Սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ նորոգութեան մէկ հրովարտակը՝ Սէֆէր անուն հայու մը խնդրանօք շնորհուած էր տաճկաց 934 թուին, որ է Քրիստոսի 1576 թիւը․ գ․ սուլթան Մուրատին ժամանակը․ և այս հրովարտակս պահուած է Սամաթիայի եկեղեցւոյ գրատունը․ այդին վերաբերեալ ուրիշ հրովարտակներուն հետ․ (թիւ․ Է) նշանով ։

Մաշտոցի մը յիշատակարանն է այս ։ " Գրեցաւ սա 'ի թուին ջկէ (1518) մայիս ամսոյ 19, ձեռամբ անարժան և մեղսամած և անարհեստ գրչի Յուսիկ եպիսկոպոսի, 'ի քաղաքիս Եւդոկիոյ որ այժմ Թօգախաթ ասի, ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգսի զօրաւարի, որ յայսմ ամի չինեցաւ ժամատունս այս, որ Լ տարի էր որ աւեր էր " ։

Սաղմոսի մը յիշատակարանն է այս ։ " ․․․ Գրեցաւ 'ի թուականիս հայոց ռձբ (1633) 'ի գիւղաքաղաքս Խուզխուտարի, 'ի դուռն սուրբ Կարապետին ։ Յիս տարին Զաքարէ վարդապետն մանուլ արին սամաձոյցիք ։ Սուրբ Կարապետայ ․ ռբճ ղուռուշ ։ Խուզխուտարցոյ քահանայք և ժողովուրդք նոր գնեցին զեկեղեցին (կարծեմ նորոգեցին պիտի ըլլայ) ։ Աշխարհ մեծ և շատ աղմուկք եղաւ 'ի մէջ սոցա ։ Ի թուականիս այսմիկ Կոստանդնուպոլսոյ քահանայք ։ Եւ ժողովուրդն մահուլ և արժանի տեսան կեսարացի Գրիգոր վարդապետն դեսպանք խաւուրեցին բերին Յոհան ոսկեբերան հայրապետին աթոռ մին արժանի արարին ։ Թագաւորութեան սուլթան Մուրատին Յայնատոլու, Ռուումէլու և ամենայն տեղաց իպաղհի վերա եղան Սասմզոլի, թագաւորին էջ խնդիրք արին լուալպարարին թագաւորին, որ են խասաքի, ղաղի, և այլոց, որոց ոչ եմ գիտակ․ զգլուխն առին, և չար շատ արարին ։ Երբ որ Րստամզօլու իպաղհիքն չուեցին, Յետոյ թագաւորն բարկացաւ․ Եղաղ (Իլիաս) փաշային գլուխն կտրեց, շատ զօրպա պաշու, իպահաց չօրպաճոյ գլուխ կտրեց Մահմատ փաշայն, ընկիչէրի (Ենիչէրի) աղասին ։ Աշուղն էր ղըզլըրաշին վրայ սայ ղուռուրեց ։ Մէկ պարմանք կրակ անկաւ Բասմբաւլ․ Ծովափէն մինչև 'ի Սառաճխանան ընկիչարից ու տանին երեցաւ, շատ զարար գիպեցաւ Բստամզօլու ։ Զարմանք մի, Հոռմանց պատրիարքն այլ փոքր կարդացաւ եղաւ․ զպատրիարքութիւնն առաւ․ յետոյ փաշանաց փոխուեմ եղաւ, հին պատրիարքն փաշանուն կաշառ երետ զնոր պատրիարքն իւր ընկերաւք 'ի սուրն քաշել երետ․ ինքն նստաւ իւր տեղն " ։

Յունաց պատրիարքի փոփոխութեան համար ըսածը այս տեղս բացատրել պէտք է ։ Արմանս Վագլարիս՝ 1633 ին՝ իրմէ առաջ նստող Կիրիլլոս Լուքարիս պատրիարքը հանել տուաւ պատրիարքութենէն, և անոր տեղը ինքը նստաւ ։ Նոր պատրիարքութիւնը ամէնը քառասուն օր քշեց․ Լուքարիս նորէն ճամբան գտաւ պատրիարք ըլլալու, և Աթանասը պատրիարքութենէ հանել տուաւ ։ Այս Լուքարիս պատրիարքը երկրատարդութեան ժամանակը Վէնէտիկ և Բատուա իր ուսմունքը սորված էր․ և Կոստանդնուպոլիս գալէն ետքը նորէն ճանապարհորդութիւն ըրաւ Գերմանիա ։ Հոն բողոքականութեան աղանդըն մէջ վարժուեցաւ․ և նորէն Կոստանդնուպոլիս դարձած ատենը նոյն աղանդը կը քարոզէր․ իմացուեցաւ նէ հրապարակաւ աղանդէն հրաժարեցաւ ։ Ժամանակ մը ետքը Աղեքսանդրիոյ պատրիարք եղաւ․ և անկէց քանի մը տարի ետքը այն ժամանակուան Փիլէմէնկի դեսպանին ձեռնտուութեամբ Կոստանդնուպոլսոյ պատրիարք եղաւ ։ Աղանդոյն համար հանեցին․ նորէն բռնացաւ նստաւ․ և տասնվեց անգամ յունաց պատրիարք եղաւ․ և 1633 ին պատրիարքութիւնը հինգերորդ անգամն էր ։ Տարիէն քիչ մը ավել պատրիարքութիւն ընելէն ետքը հանեցին և Ռոտոս քշեցին․ քանի մը տարի ետքը նորէն պատրիարքութիւնը ձեռք ձգեց․ բայց այս վերջին պատրիարքութիւնը իրեն աղէտաբեր եղաւ․ որովհետև այս անգամի պատրիարքութենէն ելլելէն ետքը Կոստանդնուպոլսոյ նեղուցին մէջ առանձին մէկ տեղ մը աքսորուեցաւ․ և հոն խեղդեցին ։ Նորադանդները ասոր այս կերպ մեռնելուն համար իրենց կրօնքին նահատակներուն կարգը կը դնեն ասիկայ ։

Բայց ասոր պատրիարքութիւնը յունաց եկեղեցւոյն համբաւոյն վնաս բերաւ․ որովհետև Նորադանդները ասիկայ օրինակ բռնելով կը հրատարակեն որ յունաց եկեղեցին ալ 'ի բնէ բողոքականութիւնը ընդունած է, Լուքարիսին մոլորութեանը դէմ անկէց ետքը նստող պատրիարքները ժողովքներ ըրին Կոստանդնուպոլիս քանի մի անգամ․ և Կիպրոս և Եաշ և Բեթլեհեմ ալ նոյն բանին համար ժողովքներ եղան․ արեւելեան եկեղեցւոյ դաւանութեանը վրայ գիրքեր շինեցին և տպեցին․ բայց այն աղը վանին մնաց․ որովհետև յունաց եկեղեցւոյն գլուխը բողոքականութիւնը ընդունած գտնուեցաւ, Նորադանդները կարծեցին թէ իրաւունք ունին հրատարակելու թէ յունաց եկեղեցին ամբողջ իրենց աղանդը ընդունեց ։ Եւ երբ որ ասոնք յունաց եկեղեցիէն առածի պէս իրենց աղանդոյն հաստատութիւն բերեն նէ՝ լոտ մեծի մասին Լուքարիսին և անոր համախոհներուն գրուածներէն են ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՊՈԼԻՍ 3 ՅՈՒՆՎԱՐ

Ցորենի առեւտուր ընող վաճառականներուն բոլորն ալ ուզածներնուն պէս ապահով չեն, այս տարի ալ, անցեալ տարուան պէս ըներլիք շահերնուն․ ինչու որ Եւրոպա իւր վիճակը չի հասկցուելու համար վաճառականներուն շատ վարպետութիւններ կը բանեցունէ կոր ։

Սելանիկէն կը գրեն որ ցորեն առնող չըլլալուն՝ հոս ալ ամենեւին նաւ չի կայ․ միայն մէկ տաճկի նաւ մը տէրութեանը հաշուին ցորեն բեռնաւորեցաւ, ասկէ 'ի զատ Պոլսի 40 հազար քիլէ ալ անցածները առնուեցաւ հոս Միրմիրան Եուսուֆ փաշային հրամանովը ։ Ուրիշ մէկ ասանց պէս ցորենի առուտուր մը չեղաւ ։ Եղած ապրանքներուն գիները ալ սա հետեւեալներն են ։

Կարծր ցորեն․ առաջին տեսակ	76	74
" " երկրորդ տեսակ	72	70
" " երրորդ տեսակ	65	60
Կակուղ ու կար-		
միր ցորեն․ առաջին տեսակ	65	64
երկրորդ տեսակ	62	60
Եգիպտացորեան	49	
Հաճար	45 1/2	46
Գարի	28 3/4	28 1/2
Վարսակ		28 1/2

ՎԱՌՆԱ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Առուտուր գրեթէ ամենեւին չի կայ․ օդը գէշ ըլլալուն շարունակ, ապասած նաւերնիս չեն 'ի գար կոր որոնք ամիսէ մը 'ի վեր Պոլսէն մեկներ են ։

ԻԶՄԻՐ 26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Եւրոպայի շարունակ անյաջող լուրերուն պատճառաւը Անատոլուի ամէն ապրանքները առ հասարակ հանդարտութեան մէջ կը գտնուին և գիները ինջնալու վրայ են ։

Աֆիօն ։ Անցած շաբթու և այս շաբթու քանի մը կողով ծախուեցաւ 83 ղուռուշի չէքին ։ Լոնտոնայէն դեկտեմբերի 6 էն կը գրեն՝ թէ 12 չէլինի լիպրան (144 տիրհէմը) առնող չի կայ ։

Բամպուկ ։ Օտեսայի համար 250 հակի չափ ծախուեցաւ 233—242 ղուռուշի խանթարը ։

Փալամուտ ։ Անգղիոյ տեսակը դիւրավաճառ է 55—58 ղուռուշի խանթարը․ Թրէստէ տեսակին գինը 88—90 ղուռուշ է ։

Ճէհրէ ։ Վերջի վաճառմունքը 15 1/2—16 1/2 ղուռուշի եղաւ հօխան․ բայց մէկ մաս ապրանք սնանկացեալ վաճառականի մը՝ քաղաքիս մաքսատունը աճուրդը (մեզատ) ելաւ և 14—15 ղուռուշի ծախուեցաւ ։

Տ[illegible] ։ Անցած շաբթու գրեթէ 3000 քուրդ վաճառուեցաւ 180—190 ղուռուշի խանթարը լաւ տեսակին ։ Լոնտոնայի վերջի լուրերը 39 1/2—40 շէլին կը նշանակեն այս ապրանքին գինը ։

Աֆիօնի հունտ ։ Հանդարտութեան մէջ է և հազիւ թէ 65 փարայի կը ծախուի հօխան ։

Արմտիք ։ Նախու առնող չի կայ․ ցորենին այսօրուան արժէքը նաւուն մէջ աւանդելու պայմանաւ (ֆրանքալորտօ) 17—20 ղուռուշ է քիլէն լաւ տեսակին ։ Իսկ գարիին գինը 8—9 ղուռուշ է քիլէն՝ նմանապէս նաւուն մէջ աւանդելու պայմանաւ ։ Մորայորէն ամենեւին չի ծախուելով, գին մը չեմք կրնար նշանակել ։

Մնաց ապրանքները ամէնքն ալ գրեթէ մի և նոյն վիճակի մէջ կը գտնուին, ինչպէս որ մեր նախընթաց թերթովը ծանուցեր եմք կ'ըսէ Արշալոյսը ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Իւսկիւտարի ազգային ճեմարանին առաջին հանգստարանին աշակերտները՝ ուրիշ դպրոցներուն մէջ աշխարհագրութիւն դաս առնողներէն հետեւեալ խնդիրս կ'առաջարկեն․ և թէ որ ասոր լուծումը իրիկուն ըլլայ նէ՝ մենք ալ մեր կողմէն կը խոստանամք իրիկունն տպագրութեամբը հրապարակել լրագրոյն մէջ ։

Խնդիր ուսումնական բնական աշխարհագրութեան ։ Ինչո՞ւ համար երկրիս և ամէն մոլորակներուն հետքը յաւալեւ է ։

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՔ ԼՐԱԳՐԻՍ

Յովհ․ Պր․ Տէր Կրպ․ Ջամուր ։
Մկրտիչ Աղաթօն ։
Ի Պալըք Նոր խան ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ